

≡ HOLLAND *) ≡

MARJORIE BOWEN, DE BEKENDE ENGELSCHESCHRIJFSTER van de historische romans „Ik zal handhaven” — „Voor God en den Koning” — „Beschermer van het geloof” — heeft zich gewaagd aan een beknopt reisboek over ons vaderland.

„Gewaagd” — want ik vind 't een waagstuk voor een vreemdeling dat te doen.

Ons kleine land is moeilijk te begrijpen voor wie zijn grootsche geschiedenis met al zijn geweldige problemen, zijn eigenaardige bevolking met haar onvermoede diepten van geestdrift en heldenmoed, niet door en door kent.

En dat is voor een buitenlander eerst mogelijk na drie dingen, die veel tijd kosten.

1°. Na jaren lang in ons land gewoond te hebben, en in de zoo hoogst verschillende kringen, waaruit ons volk bestaat, vertoefd te hebben.

2°. Na onze taal geleerd; eenige onzer standaardwerken gelezen; met vooraanstaande mannen en vrouwen, ook met „kleine luyden,” boeren en buitenlui terdege gepraat te hebben.

3°. Na grondige studie van onze geschiedenis, vooral zooals die sinds de studies van Bakhuizen van den Brink, Fruin, Naber, Groen van Prinsterer en Kuyper in geheel nieuw licht is komen te staan.

Heeft Marjorie Bowen dit gedaan?

In Nederland gewoond heeft ze wel. Onze taal kent ze ook. Studie van onze geschiedenis heeft ze gemaakt. Hoe zou ze anders haar mooie historische romans hebben kunnen schrijven?

Maar in geen dezer drie opzichten is zij tot de diepte van den wortel doorgedrongen.

En van die makkelijke oppervlakkigheid dragen haar boeken over Holland de sporen.

Ik zeg boeken. Want ze heeft vóór dit klein, keurig, handig reisboekje een lijvig boekdeel over ons land geschreven, „The Netherlands displayed” geheeten, in onze taal overgezet onder den titel „De Nederlanden gezien door de oogen eener Engelsche.” Een prachtuitgave van D. A. Daamen te 's-Gravenhage, in twee kloeke, mooi geïllustreerde kwarto-deelen, die ik recenseerde in „Timotheüs” van 21 April van 't vorige jaar, en waarvan ik enkele ernstige historische fouten aantoonde.

Heeft Marjorie Bowen dit lijvig boekdeel over de Nederlanden gereduceerd in haar reisboekje over Holland?

Het heeft er allen schijn van.

En dan wil ik beginnen met dankbaar te constateeren, dat het reisboekje „Holland” gezuiverd is van bijna alle onjuiste voorstellingen, die „De Nederlanden” ontsieren.

Bijna alle — want ik stuit er in „Holland” al dadelijk op twee. Of liever: op twee uitingen over denzelfden persoon. Over Johan van Oldenbarnevelt.

Ze spreekt over hem in 't hoofdstuk over Den Haag, waar hij zijn leven liet op 't schavot — en in 't hoofdstuk over Amersfoort, waar hij geboren werd.

Sprekend over 't plein vóór de Ridderzaal te 's Hage, waar Oldenbarnevelt onthoofd werd, zegt Marjorie Bowen, dat die onthoofding was „een gerechtelijke moord

van de ergste soort, en een waarvan... Maurits van Oranje gedeeltelijk de schuld draagt.”

Wie zoo iets zegt, heeft Groen van Prinsterers „Maurits en Oldenbarnevelt” niet gelezen. En wie in een min of meer officieel boek — want dat bedoelt het reisboekje toch te zijn — over Oldenbarnevelt schrijft, moest Groens boek gelezen hebben. Had Marjorie Bowen ook die, met 't oog op haar taak immers *verplichte*, moeite genomen, dan zou zij zich nòch over Oldenbarnevelt, nòch over Maurits zóó hebben kunnen uitlaten.

Nog erger maakte zij 't bij „Amersfoort,” waar ze beweert, dat Johan van Oldenbarnevelts „verheven en smetteloos leven zulk een slechte belooning ontving uit de hand zijner ondankbare landgenooten.”

Smetteloos was Oldenbarnevelts leven allesbehalve. Despoot als hij was, had hij zich vergrepen aan onze volksvrijheden, zich schuldig gemaakt aan bewezen hoogverraad jegens de Unie.

Als schuldige aan grove politieke misgrepen is hij door een rechtbank veroordeeld, en, volgens de toenmalige landswetten, ter dood veroordeeld.

Zeker, dat was hard, maar in die tijden was men hard. Een staatsman, die in die dagen zoo iets deed, werd gestraft met onthoofding. Er zijn in 't buitenland — ook in schrijfsters vaderland — wel staatslieden van naam om veel minder misdrijf tot het schavot verwezen.

Oldenbarnevelts straf was streng, was hard. Ons hedendaagsch rechtsgevoel komt er tegen in opstand. Maar die straf „een gerechtelijke moord” te noemen is een smet werpen op onze geschiedenis, die zij niet verdient.

En al zouden we zelf om wat liefs willen, dat de grijze, en in veel opzichten hoogst verdienstelijke staatsman niet voor wat hij misdeed op die *onteerende wijze* gestraft was, toch moeten we nòch zijn groote schuld, nòch de ruwe wijze van berechting in die tijden uit het oog verliezen, willen we over Oldebarnevelts vonnis een billijk oordeel vellen.

Dit was ook Marjorie Bowens plicht geweest. ☒

Al is haar reis-boek niet van oppervlakkigheid vrij te pleiten, toch zegt ze in juiste visie dikwijls rake dingen. Zoo aan 't slot, in haar „conclusie,” waar ze er op wijst, hoe nameloos veel Europa en met name Engeland en Frankrijk aan Holland te danken hebben.

„Nu Europa de kennis heeft geabsorbeerd, die deze kleine natie het eerst van alle zoo ijverig heeft verkregen, nu is het, als wij het land doorreizen, liefelijk te gedenken, hoeveel wij allen aan deze kloeke pioniers der moderne cultuur verschuldigd zijn.”

Deze slotzin strekt Marjorie Bowen tot eere. En ik hoop, dat vele vreemdelingen, die haar boekje mee naar Holland nemen, zich die woorden wél zullen inprenten. Want zoo er één land is, dat de waarheid van het „Ondank is 's werelds loon” ondervonden heeft, is het zeker Holland, waaraan die zelfde „wereld” zooveel zegeningen in 't stoffelijke en geestelijke te danken heeft gehad.

Voor de bron nu dier geestelijke zegeningen, die Holland wijd en zijd heeft doen uitstroomen, schijnt Marjorie Bowen blind te zijn.

Die bron ligt waarlijk niet in ons karakter of in onze gaven, maar alleen daarin, dat God ons kleine volk heeft verkoren, om in harden strijd, met opoffering van goed en bloed, het beginsel der Reformatie in zijn zuiversten en verhevensten vorm op onze Nederlandsche erve tot ontwikkeling en toepassing te brengen. Dat

*) Holland being a general survey of the Netherlands commonly called Holland, by Marjorie Bowen. ☒

Naar een schilderij van Ph. Wouwerman (1619—1668)

Oud-Hollandsch winterlandschap

is in geen land ter wereld zóó geschied als in Holland. In en door dien grootschen, ontzaglijken strijd is ons karakter gevormd, zijn onze gaven tot ontplooiing gekomen. Die strijd, tot overwinning geleid door Calvinistische geloofsverzekerdheid en Calvinistischen heldenmoed — die glorierijke strijd tegen geestelijke dwinglandij, eerst tegen Spanje, toen tegen Frankrijk, laatstelijk tegen de tirannie der liberale machthebbers — dát is de gouden achtergrond van Neerlands geschiedenis, de sleutel tot het geheim van zijn verheffing onder de volken, de roeping, waarmee God het geroepen heeft, om anderen landen ten leidman te zijn.

Hollands oudste adelbrief ligt op geestelijk terrein, en is geschreven in heilig schrift van God gewijde offers van bloed en tranen.

Die adelbrief ontbreekt in Marjorie Bowens reisboek. Niet zelden zien we haar heulen met de geestverwanten onzer geestelijke onderdrukkers.

En toch — er is zooveel goeds en moois in haar reisboek. Ze heeft ons volk lief, ook den stillen achtergrond van ons huiselijk leven, zooals dat onopgemerkt door de buitenwereld, trouw en blijmoedig geleefd wordt in de kleine, keurige huisjes onzer dorpen.

En ze ziet met bewonderenden kennersblik de schoonheid van ons landschap, de gouden nevels, de tooverachtige straalbreking, het licht- en schaduwspel der zware wolkengevaarten, statig zeilend boven de vlakke groene weiden.

De foto's zijn bijzonder mooi, vooral die eerste, gekleurde, „Amsterdam,” door Ellis Salis. Een juweeltje van sfeer en stemming.

Slotsom: Niettegenstaande mijn bezwaren, vind ik toch, dat er meer dan één reden is van dankbaarheid voor de verschijning van zoo'n keurig uitgegeven, handig, frisch, boeiend en waardeerend reisboek in 't Engelsch over ons dierbaar Nederland.

H. S. S. K.

Het dobbelspel op het Haushamerfeld

ONGEVEER HALFWEG TUSSEN SALZBURG en de provinciale hoofdstad Linz ligt het marktplek Vöcklamarkt. Het ligt in een eng dal, omgeven door kleine hoogten, waarop donkere dennen groeien. Een helder beekje, de Vöckla, stroomt door het dal. Ongeveer twintig minuten ten Westen van het dorpje staat een heuvel, waarop voor een kleine vijftig jaar een oude, knoestige linde stond, *de linde op het Haushamerfeld*, die op den 15den Mei 1625 in haar stomme pracht de stomme getuige is geweest van een der hardvochtigste daden, die we uit de martelaars-geschiedenis der Evangelische kerk in Opper-Oostenrijk kennen. Harteloos en wreed is deze kerk altijd behandeld, maar het gebeurde op het Haushamerfeld doet ons heel duidelijk zien, welke geest er heerschte in die dagen.

Het was in den tijd van de tegenreformatie, waarvan ik indertijd in „*Om des gewetens wil*” heb verteld. Opper-Oostenrijk was toen aan Beieren verpand. De landvorsten toch beschouwden zich als de eigenaars van het land en beschikten over hun gebied en hun onderdanen naar welgevallen. Zoo was het ook nu. De landvorst was niet in staat geweest zijn schulden te betalen, en gaf daarom op echt landsvaderlijke wijze zijn land en zijn onderdanen aan den Hertog van Beieren ter *brandschatting*. Dat wil zeggen, dat de Beieren vrijheid kregen om uit het land te halen, wat hun lustte, en de

inwoners te behandelen, zooals ze verkozen. De heeren zorgden wel, dat ze op deze wijze hun schulden binnen kregen, en voor de soldaten bleef ook nog wel het een en het ander aan de maat en den strijkstok hangen. Bovendien zou deze brandschatting dienen om de bevolking weer goed Roomsch te maken. Maar al te veel waren er, die de hervorming waren toegedaan, en dat was de heeren van Beieren een doorn in het oog.

In den herfst van 1624 werd over de Evangelische kerk het doodsoordeel uitgesproken. Predikanten en onderwijzers hadden binnen acht dagen het land te verlaten, en de bevolking binnen een jaar te beslissen, of ze Roomsch wilde worden of uit het land trekken.

Alle herders namen den reisstaf op en verlieten het land. Het volk wilde echter niet gelooven, dat het ernst was, dat de verkrachting van het recht zóó ver zou worden gedreven. Ze wilden niet gelooven, dat hun geloof hun zou worden verboden. Die tijden waren toch voorbij. Ja, honderd jaar vroeger, toen waren hier zulke bange tijden geweest, in den tijd van den Boerenopstand, en later, toen Leonhard Kaiser in Schärding was verbrand om des geloofs wille, maar die tijden waren voorbij. Keizer Ferdinand was wel een trouw zoon der kerk, maar dat het hem ernst zou zijn met deze dreigingen, ze konden en ze wilden het niet gelooven.

Maar het bleek wél ernst te zijn. Spoedig werden in de plaats van de verjaagde predikanten en onderwijzers ordebroeders geplaatst, die niet alleen geen Duitsch kenden, of nauwelijks de landstaal verstonden, maar die ook door hun gedrag en hun zeden veelvuldig aanstoot gaven. Deze moesten de bevolking, die reeds sedert meer dan honderd jaar van harte de reformatie was toegedaan, weer terugvoeren in den schoot der kerk. Vooral op het jongere geslacht had men daarbij het oog.

In de ziel der bevolking begon het te stormen. „Moeten wij ons dan *alles* laten welgevalen?” vroeg men zich af. „Hebben we dan geen zeisen en dorschvlegels en hooivorken?” En menige priester, die door de commissie voor de tegenreformatie was aangesteld, werd door de menigte verdreven. Men wilde ze niet en men kwam voor zijn hoogste geestelijke goederen op.

Zoo geschiedde het ook te Frankenburg, op den 11den Mei 1625. Er was een nieuwe geestelijke benoemd, en de commissaris van den hertog had de burgemeesters der verschillende dorpen, de vooraanstaande mannen uit de omgeving, die alle tot de Evangelische kerk behoorden, bevolen in de kerk te komen. Het bevel gehoorzaamend, kwamen zij tot op het kerkplein, maar zij weigerden als protest tegen de rechts- en wetsverkrachting der Overheid het kerkgebouw te betreden. Hetzelfde deed de schare der toegestroomde gemeentelieden. Het kookte en giste in de ziel der bevolking, en toen de commissaris met den nieuw geïnstalleerden priester het kerkgebouw verliet, werd hij door de boeren beleedigd en gemolesteerd, moest in zijn kantoor vluchten en werd daar door de vervolgen menigte formeel belegerd.

In zijn angst en benauwdheid beloofde hij de vervulling van al hun wenschen, als zij naar huis gingen en hem met vrede lieten gaan. En de menschen, die de geschiedenis niet meer kenden en die niet wisten, wat hier voor een goede honderd jaar was gebeurd, lieten zich ook ditmaal bedriegen en paaien. Ze gingen naar huis. Maar de strenge heer dacht er niet aan, zijn plechtige belofte te houden. Hij wilde intengendeel de rebelsche boeren eens toonen, wie de baas was.